

บทที่ 2

แนวความคิด และวิวัฒนาการของโทษปรับ

ประวัติแนวความคิดของโทษปรับ

วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญามีหลายประการ แต่ทุกประการจะตรงกันอยู่ประการหนึ่ง คือ ต้องการลงโทษผู้กระทำความผิด หากแต่การลงโทษนั้นอาจเป็นไปเพื่อการแก้แค้นทดแทน (retribution) หรือเพื่อการข่มขู่ (deterrence) หรือเพื่อการปรับปรุงแก้ไข (reformation) ผู้กระทำความผิดก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทฤษฎีการลงโทษซึ่งมีอยู่หลายทฤษฎี และสุดแท้แต่ว่ากฎหมายอาญา ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายอาญาในประเทศนั้น ๆ จะใช้ทฤษฎีใดเป็นหลัก¹ ทฤษฎีที่เก่าแก่ที่สุดที่เคยถือกันมา น่าจะเป็น เรื่องของการแก้แค้นทดแทน² จากหลักฐานกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบ คือในประมวลกฎหมายพระเจ้าอัมมูราบี ก็ได้กล่าวถึงการแก้แค้นทดแทน ที่เรียกว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน (principle of retribution) ซึ่งเรียก

¹ อันที่จริงคงไม่มีประเทศใดถือทฤษฎีใดแต่อย่างเดียว และคงจะไม่ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาด้วยว่าได้บัญญัติกฎหมายขึ้นตามทฤษฎีใด แต่ข้อนี้อาจเห็นได้จากรายงานการประชุมเมื่อมีการร่างกฎหมาย เช่นในการร่างประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน ค.ศ. 1962 การร่างประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น ค.ศ. 1961 และการร่างกฎหมายอาญาของรัฐบาลกลางแห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งในสายตาของนักนิติศาสตร์นานาชาติแล้วถือว่า "เป็นการพิจารณาร่างกฎหมายอาญาที่คร่ำเคร่งและมีหลักการมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมา" Criminal Justice Revision and Reform Act of 1973 (Senate Bill No.1 93 rd Congress 1st Session) ในการพิจารณาร่างกฎหมายทั้งสามก็ได้คำนึงถึงทฤษฎีการลงโทษที่เหมาะสมด้วย, อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, "ร่างประมวลกฎหมายอาญาเปรียบเทียบว่าด้วยโทษและทฤษฎีการลงโทษ", วารสารกฎหมายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ปีที่ 3, ฉบับที่ 1, 2520, หน้า 40-53.

² Wayne R. LaFave and Austin W. Scott, Jr., Criminal Law (St. Paul: West Publishing Co, 1972), pp. 22-25.

กันว่า *lex talionis*³ นักประวัติศาสตร์กฎหมายกล่าวว่าเพียงผ่านพ้นยุคการแก้แค้นทดแทนมาได้ไม่มากนัก กฎหมายในระยะต่อมาก็ยอมให้มีโทษปรับและยึดทรัพย์สินเกิดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ผู้เสียหายไม่สามารถแก้แค้นทดแทนได้เอง ในกรณีนี้กฎหมายจะกำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องเสียเงินค่าปรับ หรือให้บริการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียหายตอบแทน ในประมวลกฎหมายพระเจ้าซั่มมูราบิกษัตริย์แห่งบาบิโลน การเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาใช้โดยไม่ชอบ ผู้กระทำผิดอาจถูกปรับถึงห้าเท่าแห่งมูลค่าของทรัพย์สินนั้น ในกรณีเป็นการโจรกรรมสัตว์เลี้ยง โทษปรับถึงสิบเท่า ถ้าเป็นการประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของแผ่นดิน หรือทรัพย์สินของหลวง โทษปรับอาจหนักถึงสามสิบเท่าของราคาทรัพย์สิน⁴ ในกฎหมายมนู ธรรมศาสตร์ ของอินเดียโบราณก็กำหนดโทษปรับไว้เช่นกัน กรณีเช่นเดียวกันนี้พบได้แม้ในกฎหมายอียิปต์โบราณ กฎหมายสมัยโรมเนส กฎหมายกรีกโบราณ และกฎหมายโรมัน ตามกฎหมายยิวสมัยโรมเนสถือว่าโทษปรับเป็นการเยียวยาแก่ผู้เสียหายทางหนึ่ง ตามกฎหมายกรีก โทษปรับที่ชำระแล้วอาจเป็นเหตุบรรเทาความผิดสำหรับโทษอาญาสถานอื่นได้ ตามกฎหมายโรมันโทษปรับที่ต้องชำระเข้าคลังของแผ่นดินเรียกว่า *Multa* และโทษปรับที่ได้ชำระให้แก่ผู้เสียหายเรียกว่า *Poena* ซึ่งความคิดนี้ตรงกับกฎหมายไทยโบราณ เรื่องปรับไหมกึ่ง หนี้กึ่ง นั้นเอง

โทษทางอาญาตามกฎหมายอาญาโบราณมีทั้งโทษที่บังคับเอาแก่ชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพของผู้กระทำผิด กับโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำผิด โทษที่บังคับเอาแก่ชีวิต ร่างกาย และเสรีภาพ มีตั้งแต่การจำคุก จนกระทั่งถึงการประหารชีวิต วิธีการลงโทษแต่ละชนิดละเอียดอ่อนแตกต่างกันออกไปตามขนบธรรมเนียมและสภาพสังคมในแต่ละประเภท ซึ่งอาจเป็นเรื่องโหดร้ายทารุณในประเทศหนึ่ง แต่อาจเป็นเรื่องปกติธรรมดาในอีกประเทศหนึ่ง โทษจำคุกอาจเป็นเพียงการกักบริเวณ การจองจำให้ทำงานหนัก นอกจากนั้น อาจมีการทำร้ายร่างกาย เช่น ตัดมือ ตัดเท้า ตัดอวัยวะอื่น ๆ ซึ่งก็ยังคงปรากฏอยู่บ้างในบางประเทศในขณะนี้ เช่น การตัดอวัยวะตามกฎหมายอาญาของประเทศซาอุดีอาระเบีย การทำหมัน หรือตอนผู้กระทำผิดทางเพศ

³Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries (Cambridge: Institute of Criminology, 1982), p. 4.

⁴Id. at 5.

ตามกฎหมายของประเทศในกลุ่มยุโรปเหนือ ส่วนโทษที่ลงแก่ชีวิตหรือการประหารชีวิตอาจมีต่าง ๆ กันไป เช่น

1. กตัญญูน้ำตาย (Drowning) หรือการดองน้ำ เป็นโทษที่ใช้ในยุโรปสมัยดั้งเดิม กระทำโดยการโยนผู้กระทำความผิดลงไปในแม่น้ำหรือทะเล หรืออาจให้ทรมาณมากขึ้นโดยการกดไว้ชั่วคราวแล้วปล่อยให้ขึ้นมาหายใจ แล้วกดลงไปอีกจนกว่าจะขาดใจตาย

2. เอาหินขว้างให้ตาย (Stoning) เคยใช้ในประเทศอังกฤษจนถึงศตวรรษที่ 10 สำหรับผู้กระทำความผิด การลงโทษประหารชีวิตวิธีนี้คล้ายกับการประหารทัณฑ์ในสังคมสมัยโบราณ โดยประชาชนจะเป็นผู้ช่วยกันลงโทษจนกว่าผู้ถูกลงโทษจะถึงแก่ความตาย การทุบด้วยก้อนไม้จันทน์หรือใส่กระสอบตีให้ตายก็จัดเป็นวิธีการที่คล้ายคลึงกัน

3. เอาไฟคลอกหรือเผาให้ตาย (Burning) เป็นวิธีที่เคยนิยมในสมัยโบราณ มักใช้กับผู้กระทำความผิดทางศาสนาหรือถูกหาว่าเป็นแม่มด วิธีนี้ใช้อยู่ในยุโรปจนถึงสมัยกลาง แต่เมื่อประกาศอิสรภาพในสหรัฐอเมริกาใหม่ ๆ การลงโทษโดยวิธีการ เช่นนี้ก็ยังมีใช้อยู่บ้างในบางมลรัฐ

4. การตัดศีรษะ (Beheading) เป็นที่นิยมมากในสมัยก่อนเช่นกัน กระทำได้หลายวิธี เช่นใช้ดาบหรือขวานฟัน การลงโทษประหารชีวิตในประเทศไทยก็ใช้การตัดศีรษะเช่นกัน จนถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 อังกฤษในสมัยกลางใช้ขวานฟันคอ ส่วนฝรั่งเศสใช้เครื่องมือที่เรียกว่ากิโยติน (guillotine)

5. การยิงเป้า (Firing) เป็นวิธีการที่ใช้มากในปัจจุบัน เพราะต้องการให้การลงโทษประหารชีวิตเป็นไปโดยทรมาณน้อยที่สุด ตามมาตรา 19 แห่งประมวลกฎหมายอาญากำหนดให้ลงโทษประหารชีวิตโดยวิธีนี้เช่นกัน

6. การแขวนคอ (Hanging) ใช้ในประเทศอังกฤษและประเทศในเครือจักรภพใช้บางรัฐของสหรัฐอเมริกาในสมัยแรก ๆ และยังคงใช้อยู่ในบางประเทศในปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นวิธีที่ตายได้รวดเร็วและทรมาณน้อยอีกวิธีหนึ่ง^๑

7. การนั่งเก้าอี้ไฟฟ้า (Electrocute) เพิ่งเริ่มใช้มาได้ไม่นานนัก เป็นวิธีใหม่ที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษตายได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นยังมีวิธีอื่นอีกหลายวิธี เช่น การรมด้วยแก๊สพิษ

^๑ประมวลกฎหมายอาญาฉบับนี้ มาตรา 11 การประหารชีวิตให้ใช้วิธีแขวนคอ

การใช้ยาพิษ เป็นต้น

สำหรับโทษทางอาญาที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำผิดได้แก่ โทษปรับ (Fine) และโทษริบทรัพย์สิน (Confiscation of Property) ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าโทษปรับแม้ว่าจะไม่ใช่โทษเก่าแก่ที่สุดในโลก แต่ก็มีขั้นระยะใกล้เคียงกับที่มีโทษทางอาญาอื่น ๆ ในระยะแรก ๆ นั้นเองและน่าจะมาก่อนโทษจำคุก^๖ ศาสตราจารย์เกอฮาร์ด กรีบิง (Gerhardt Grebing) กล่าวว่า โทษปรับมีขึ้นเพื่อลดทอนความเสียหายที่ผู้เสียหายจะหารายผู้กระทำผิด เป็นการแก้แค้นทดแทนในสมัยที่การแก้แค้นทดแทนยังแพร่หลายอยู่ ข้อนี้เห็นได้แม้ในกฎหมายฮัมบูร์กกฎหมายอินเดียนโบราณ กฎหมายอียิปต์โบราณ และกฎหมายกรีกโบราณ^๗ ในการวางโทษปรับในสมัยโบราณ การปรับแล้วแบ่งให้ผู้เสียหายกับการปรับแล้วเข้าท้องพระคลัง ไม่สู้จะมีความแตกต่างกันเท่าไรนัก ศาลอาจพิพากษาอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ กฎหมายเยอรมันโบราณน่าจะเป็นกฎหมายที่พัฒนาไปเร็วกว่ากฎหมายอื่น โดยได้สร้างกฎเกณฑ์เกี่ยวกับโทษปรับหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ว่ากฎหมายอาญาเป็นกฎหมายมหาชน จึงแยกเอาโทษปรับออกมาจากการชดเชยค่าเสียหาย (compensation) ในขณะที่เรื่องชดเชยค่าเสียหายเป็นทางแพ่งซึ่งถือว่าเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งในกฎหมาย Romano-Germanic พัฒนาการขั้นตอนของกฎหมายเยอรมันที่ได้สร้างขึ้นก็คือ การนำโทษปรับมาใช้ควบคู่กับโทษจำคุก เพื่อให้ศาลลงโทษทั้งสองอย่างหรือใช้ดุลพินิจลงโทษอย่างใดอย่างหนึ่งได้ นับว่าพัฒนาการข้อนี้ทำให้การลงโทษปรับห่างไกลจากความมุ่งหมายว่าเป็นการแก้แค้นทุกที แต่กลายเป็นการข่มขู่ (deter) ผู้กระทำความผิดให้เข็ดหลาบหวาดกลัวได้ผลดียิ่งขึ้น เพราะผู้กระทำผิดอาจไม่รู้สึกร้อนเท่าไรนักถ้าตนจะถูกจำคุก เนื่องมาจากการกระทำผิดบางอย่าง เช่น การลักทรัพย์ ปล้นทรัพย์ผู้อื่น แต่ถ้าถูกจำคุกและถูกปรับด้วย ก็ดูเป็นเรื่องน่ากลัวและรุนแรงขึ้น เช่นปรับห้าเท่าหรือสิบเท่าของมูลค่าทรัพย์สินที่ตนปล้นหรือลักขโมยมา ในหลายกรณีผู้กระทำผิดอาจถูกปรับเสียขึ้นหนึ่งก่อนถูกลงโทษประหารชีวิตก็ได้

^๖ โกเมน ภทริภิมย์, "โทษปรับ", บทบัญญัติ, ปีที่ 16, ตอน 3, กันยายน 2516, หน้า 455.

^๗ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, pp. 6-7

ก่อนศตวรรษที่ 19 โทษปรับตามกฎหมายโรมาน-เยอรมานิก ก็พัฒนาไปอีกขั้นหนึ่ง คือใช้เป็นการลงโทษสถานเบาสำหรับความผิดเล็กน้อยอย่างที่เราเรียกว่าความผิดลหุโทษ (petty crimes) ซึ่งผู้กระทำความผิดไม่ควรต้องรับโทษสถานอื่นเพราะอาจเป็นการทารุณโหดร้ายเกินไป เช่น การกระทำความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม แต่ไม่เกิดอันตรายโดยตรงต่อผู้ใด นับแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายโรมาน-เยอรมานิก ได้สร้างโทษปรับให้เป็นระบบโทษทางอาญานิดหนึ่งที่มีประจักษ์และมีความหมายในตัวเองหลังจากที่พัฒนายาวนาน^๑ เช่นเดียวกับโทษประหารชีวิตและโทษจำคุกซึ่งต่างก็มีระบบการลงโทษและหลักการเหตุผลของตนเองแยกออกไป

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างพัฒนาการดังกล่าวมานี้ นับจากความคิดที่ว่าโทษปรับเป็นโทษที่มีเพื่อการแก้แค้นทดแทนจนกระทั่งเป็นโทษที่สมบูรณ์ในตัวเอง ใช้ประกอบการลงโทษสถานอื่นหรือใช้เพื่อการข่มขู่ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิด ได้มีหลักเกณฑ์อื่น ๆ เกิดขึ้นนอกจากหลักกฎหมายอาญาที่จะทำให้หลักการลงโทษปรับมีหลักเกณฑ์ที่สมบูรณ์และเป็นธรรมยิ่งขึ้น เช่นหลักในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชน หลักอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา เป็นต้น อันจะได้กล่าวถึงต่อไป

ในปัจจุบันนี้เป็นที่เข้าใจกันได้ว่าโทษปรับคือ โทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สิน อันได้แก่ตัวเงินของผู้กระทำความผิดเพื่อตกได้แก่แผ่นดิน การตกได้แก่แผ่นดินในระยะแรก ๆ ถือว่าเป็นการจ่ายค่าทรัพย์สินเป็นการไถ่โทษ (composition) กล่าวคือ เมื่อผู้กระทำความผิดจ่ายค่าไถ่โทษแก่รัฐและผู้เสียหายแล้ว ก็จะไม่มีการแก้แค้นทดแทนกันต่อไป ดังที่ปรากฏในกฎหมาย 12 โต๊ะ^๑ นักทัณฑวิทยาเรียกระบบเช่นนี้ว่า ระบบความยุติธรรมโดยเอกชน (private settlement)^{๑๐} แต่ความผิดบางอย่างรัฐเป็นผู้เสียหายโดยตรง เช่น การทรยศต่อชาติ การเป็นไส้ศึก การทำลายทรัพย์สินของแผ่นดิน หรือการกระทำความผิดต่อคนเป็นจำนวนมาก รัฐจึงตกอยู่ในฐานะประหนึ่ง

^๑ Ibid

^{๑๐} โกลแมน ภัทรภิมย์, "โทษปรับ", หน้า 456.

^{๑๐} การระงับข้อพิพาทหรือความขัดแย้งมีหลายรูปแบบ รายละเอียดดู อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, "สมาชิกของสังคมกับความขัดแย้ง", ใน เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528, หน้า 400.

ผู้เสียหาย รัฐจึงควรได้ค่าไถ่โทษด้วย ความคิดนี้ทำให้โทษปรับตกได้แก่แผ่นดินมี เหตุผลแน่นแฟ้น ยิ่งขึ้น เมื่อระบบศาลเป็นรูปเป็นร่างชัดเจนขึ้น การบังคับคดีของเอกชนต้องกระทำในศาลของ แผ่นดินก็มีความจำเป็น เสียค่าชั้นศาลหรือภาษีสำหรับพิจารณาคดี ตลอดจนค่าตอบแทนค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ของรัฐที่เข้ามาบริหารจัดการระบบความยุติธรรม สิ่งเหล่านี้ยังเป็นเหตุผลมากขึ้นที่รัฐเรียกเอา ค่าปรับตกได้แก่แผ่นดิน¹¹ ในบางประเทศแม้กระทั่งประเทศไทยจนถึงสมัยก่อนรัชกาลที่ 5 ยังมี ธรรมเนียมให้ผู้พิพากษาเอาค่าปรับตกได้เป็นเงิน เดือนหรือค่าตอบแทนการทำงาน ตามกฎหมาย ไทยโบราณซึ่งมีที่มาส่วนใหญ่จากกฎหมายคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ โทษปรับก็อยู่ในลักษณะอย่าง เดียวกัน คือพัฒนามาจากปรับให้เป็นของหลวงและปรับให้แก่ผู้เสียหายที่เรียกว่า ปรับไหมกึ่ง หนักึ่ง การดำเนินคดีเช่นนี้ จึงมีลักษณะผสมซึ่งตามหลักกฎหมายฝรั่งเศสเรียกว่า *action mixte* โดยถือว่าเป็นสิทธิของผู้เสียหายที่จะร้องขอไม่เกี่ยวกับอัยการ หลักนี้ในเวลาต่อมาแม้จะยกเลิกไป ในการดำเนินคดีอาญา เพราะถือว่าการปรับเป็นเรื่องทางอาญาไม่เกี่ยวกับทางแพ่ง แต่ก็นับได้ว่าเป็นที่ มาทางหนึ่งของคดีอาญาสินไหม หรือคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาดังที่รับรองไว้ในประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹² เมื่อระบบศักดินาของไทยเกิดขึ้น ก็ได้มีการปรับตามศักดินาตาม ที่กำหนดไว้ในพระอัยการนาพลเรือนและนาทหาร เพราะถือว่าราษฎรทุกคนมีค่าตัวดังที่เรียกว่า ศักดินา เมื่อผู้ใดประทุษร้ายต่อผู้อื่น ก็ต้องปรับตามศักดินาของผู้เสียหาย แต่แม้เมื่อครั้งที่ยังไม่มี ศักดินาก็ยอมให้มีการปรับได้อยู่แล้ว เช่น ในกฎหมายลักษณะโจร สมัยพระธรรมราชาที่ 1 แห่ง กรุงสุโขทัย มีใจความตอนหนึ่งว่า "ข้าท่านหนีสู่เรือนผู้อื่นในเวลาจวนค่า ถือว่าผู้นั้นยังไม่ทันส่งข้า ท่านคืน แต่ถ้าละเลยไว้เกินสองวันไม่ส่งคืนหรือกลับเอาไว้ไป เป็นภรรยาเสีย มีความผิดให้ปรับ เป็นสินไหมดุจตั้งชะโมยคนท่านไป

¹¹Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, pp. 6-7.

¹²"บันทึกของนายยอร์ช ปาคูซ์ ที่ปรึกษาการร่างกฎหมายของรัฐบาลสยามเกี่ยวกับการ ร่างกฎหมายลักษณะอาญา รศ.127", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 18, ฉบับที่ 2, มิถุนายน 2531, หน้า 34-35

มาตราหนึ่ง ข้าขึ้นในสังกัดพรรคหรือข้าพระโยมสงฆ์ ได้หลบหนีไปสู่นบ้านเรือนตนเองอยู่ตามชนบทห่างไกล เมืองใหญ่ มีระยะทางแต่ครั้งวันถึงวันหนึ่ง คนที่พำข้าท่านหนีต้องนำข้าท่านมาส่งคืน มิฉะนั้นจะมีความผิดฐานทำผิดต่อพระเจ้าแผ่นดินต่อเจ้าบ้านเจ้าเมือง

ถ้าไม่มีตัวเจ้าข้า ก็ให้มอบแก่เจ้าบ้านเจ้าเมือง จะได้พ้นโทษทัณฑ์และผู้นำเอาข้าท่านมาส่ง ก็ให้ได้สินชดใช้ แต่ถ้าผู้ใดเอาข้าท่านไว้พัน 3 วัน ให้โทษวันละหมื่นหนึ่งพันเบี้ย ไปจนห้าวัน เป็นเบี้ยห้าหมื่นห้าพันเบี้ย และจำนวนนี้ ท่านให้ใช้ปรับ ในกำหนดแปดวันยังมีส่งตัวคืนนั้นด้วย แต่ถ้าพ้นแปดวันล่วงแล้ว แม้เพียงวันเดียว ให้โทษตั้งลักทรัพย์ท่านฯ" ตามกฎหมายสมัยอยุธยาเริ่มการปรับตามศักดินา ซึ่งเรียกว่าเป็นการทำให้การปรับมีหลักเกณฑ์ยิ่งขึ้นก็ว่าได้¹³ แต่คงตระหนักว่าเป็นโทษสถานเบา จึงมักใช้ควบกับการลงโทษอย่างอื่น เช่น ให้ไหม้จตุรศกแล้วเอาตัวลงหน้าข้าง ให้ไหม้ตรีศก และเอาตัวออกจากราชการ ให้ไหม้ทวีศก และประจาน 3 วัน ให้ตีด้วยไม้หวาย 100 ที แล้วให้ไหม้ตามกระบิลเมือง ในกรณีที่มีโทษปรับสถานเดียวก็มักแบ่งโทษเป็นส่วน ๆ ให้ศาลใช้ดุลพินิจตามความหนักเบาแห่งการทำความผิด เช่นตามกฎหมายเทียรบาลสมัยอยุธยา กำหนดว่า "ระหว่างเข้าเฝ้า ถ้าผู้ใดเจรจากระชกกันให้มีโทษถึงตาย ถ้ามีผู้นำของขึ้นถวาย ผู้ใดบังอาจช่วงชิงทำให้ของแตกหัก สูญหาย ให้ลงโทษ 3 ประการ ประการหนึ่ง ให้ตัดนิ้วมือเสียกึ่งหนึ่ง ประการหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนัก 20 ที ประการหนึ่ง ให้ไหม้ทวีศก"¹⁴ มีข้อที่น่าสังเกตว่า หลักการได้โทษ (composition) ซึ่งปรากฏในกฎหมายต่างประเทศสมัยโบราณนั้น ในกฎหมายไทยก็มีเค้าให้เห็นอยู่เหมือนกัน เช่น ตามกฎหมายลักษณะอาญาหลวง ความผิดฐานปลอมแปลงหนังสือมีโทษให้ตัดนิ้วมือ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดนำเงินมาไถ่โทษก็ให้ไถ่ได้เป็นนิ้ว ๆ ไป¹⁵ ในกฎหมายลักษณะอาญาหลวงได้มีหลักเกี่ยวกับการลงโทษกล่าวไว้เป็นระบบพอสมควร อาทิเช่น "คดีโดยความโดยกระทรงตนได้ว่ากล่าวพอจะว่ากล่าวได้มิได้ว่ากล่าว นิ่งไว้เป็นอาชญา

¹³ หลวงสุทิวาหนฤพณี, ประวัติศาสตร์กฎหมาย, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), หน้า 106. หลวงสุทิวาหนฤพณีอธิบายว่า ศักดินาเป็นวิธีใช้แจกเงินเดือนข้าราชการ และค่าปรับนั้นใช้ศักดินาเป็นบรรทัดฐาน เช่น พระอนุชา นา 7,000 ไร่ เจ้าพระยาศักดินา 4,000 ไร่ สามัญชน นา 25 ไร่ ลูกทาส ศักดินา 5 ไร่

¹⁴ กฎมณเทียรบาล, บทที่ 58

¹⁵ กฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ 90

คดีพิจารณาบังคับบัญชา มีให้สิ้นสำนวนแดงสำนวนรอนด้อยค่า เข่ามีแจ้งจริงก็ดี กล่าวด้อยค่า
 ลำเอียงเคียงแทนลูกความอวยให้แกข้างหนึ่ง เพราะเห็นแก่สินจ้างสินบน... เข้าด้วยข้างหนึ่ง
 เรียกเอาเงินทองแก่ลูกความลำเหลือ พิจารณาไม่เป็นธรรม เอาลูกความใช้งานของตนทำชู้ด้วย
 ลูกความ... ดังนี้ ท่านว่าผู้ขึ้นละเมิด มีโทษ 6 สถาน¹⁶ อย่างไรเรียกว่าหกสถาน" มีกล่าวไว้
 ในกฎหมายลักษณะโจรว่า "ให้ผู้เป็นอธิบดีศรีนครบาลจงพึงรู้ซึ่งลักษณะแห่งโจร ว่าเป็นองค์โจร
 หดา หดาสมโจร หดาสมด้วยผู้สมโจร แล้วให้ดูโทษโจรต้องด้วยออกฤโทษหดาจะต้องด้วย
 มหันตโทษหดาจะต้องด้วยครุโทษ หดาจะต้องด้วยมภูมิโทษ หดาจะต้องด้วยลหุโทษ โทษโจรอันควร
 จะลงทัณฑ์อะนุทัณฑ์นั้น โจรเหล่าใดจะภ่อม่าตีเสีย โจรเหล่าใดภ่อมจะตัดตีสินมือโจรเหล่าใดภอ
 จะด้วยทวนลวดหนึ่งแลไม้หวาย โจรเหล่าใดภอจะบาทใหม่จำข้อคาโช่ตรวน โจรเหล่าใดภอจะ
 เอาทานบนภาคธรรมไว้นั้นให้พิจารณาจูงด่องแท่ก่อน จึงให้กระทำทัณฑ์โทษตามพระราช
 กฤษฎีกา¹⁷ ดังนี้ย่อมจะเห็นได้ชัดแล้วว่าให้ศาลใช้ดุลพินิจลงโทษสถานใด และโทษที่ลงนั้นสรุป
 แล้วก็มี 6 สถานคือ

1. ประหารชีวิต
2. ตัดตีสินมือ
3. ทวน (เมียน)
4. จำโช่ตรวน ข้อคา
5. ปรับไหม
6. ภาคธรรม (ทัณฑ์)¹⁸

นอกจากนี้ การกระทำบางอย่างซึ่งในสมัยนี้อาจถือเป็นการกระทำทางแพ่ง แต่ในสมัย
 ก่อนถือ เป็นทางอาญาอยู่ด้วย เช่นการกระทำชู้ เป็นความผิดทางอาญา เช่น ถูกประจาน ถูก
 เมียน ถูกจับโกนผม และอาจถูกปรับได้ ดังความว่า

¹⁶ กฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ 33

¹⁷ กฎหมายลักษณะโจร บทที่ 46

¹⁸ หลวงสุทธวิชาทนต์, หน้า 50

"ค่าปรับผู้เป็นชายชู้ต่างกันดังต่อไปนี้ คือ

1. ทำชู้ด้วยเมียกลางเมือง (เมียหลวง) ปรับตามกฎหมายเต็ม
2. ทำชู้ด้วยเมียกลางนอก (เมียน้อย) ปรับ 4 ใน 5
3. ทำชู้ด้วยเมียกลางทาสี (เมียทาส) ปรับ 3 ใน 5"¹⁹

ในส่วนหญิงที่คบชู้นั้น สมัยโบราณจะต้องทำโทษด้วย ปรากฏตามกฎหมายตราสามดวง ว่า ดังนี้ "เอาเงลวปะหน้า ทัดดอกชะบาแดงสองหรือดอกชะบาเป็นมาลัย ใส่ศีรษะให้นาย ฉะมวงตีม็องหน้าหน้าประจานสามวัน ถ้าจะได้โทษประจาน ให้ได้ตามกระเสียวอายุศมหญิงเป็น ข้าหย่าข้างหลวง ถ้าชายผู้มันยังรักเมียมันมิให้ประจานใช้ ให้เอาสินไหมเข้าพระคลังหลวง" เมื่อกฎหมายกล่าวถึงโทษปรับมักใช้คำว่า ปรับไหม หรือปรับ เป็นพินัยหลวง ในบางกรณีโทษปรับยัง ใช้บังคับแก่บุคคลอื่น ซึ่งไม่ใช่ผู้กระทำผิดอีกด้วย เช่น ตามกฎหมายโจรห้าเส้น ได้ระบุว่า "ถ้า อ้ายผู้ร้ายปล้นทรัพย์ ได้ทรัพย์ไปมาน้อยเท่าใด ให้เอาทรัพย์ที่อ้ายผู้ร้ายปล้นไปนั้นตั้งปรับไหมบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ป้า น้า อาว์ บุตร หลาน หลาน ลื้อ ซึ่งได้รับราชการ และมีได้รับการ เรียงตัว ไปตามกฎหมาย ที่ได้ส่วนแบ่งปันทรัพย์มรดก ตามสนิท แลห่างเป็นพินัยหลวง เหตุว่าบิดา มารดา ญาติพี่น้อง มิได้สั่งสอนห้ามปราม ละเลย ให้บุตรหลานกระทำความชั่ว มิได้เอาความมา บอกศาลา เป็นค่านับต่อนายเวรศาลาลูกขุนใน"

นอกจากนั้น ยังมีการปรับไหมชาวบ้านที่อยู่ในระยะห้าเส้น ซึ่งมีได้มาช่วยเหลือเมื่อ เวลาโจรปล้น ปรากฏตามที่กฎหมายโจรห้าเส้น กำหนดไว้ดังนี้ "แต่ชาวบ้าน ซึ่งอยู่ปากคลองใน รั้วกันในกำแพงกัน เรือนใกล้เคียงกับ เรือนซึ่งอ้ายผู้ร้ายปล้นนั้น จะนิ่งเสีย ไม่ช่วยให้ตีเกราะ โท่ร้อง กองเพลิงขึ้นให้สว่าง จะได้เห็นตัวอ้ายผู้ร้าย คนในบ้าน ซึ่งอยู่ในที่ห้าเส้น จะได้ช่วยกัน จับเอาตัวอ้ายผู้ร้าย ถ้าจับอ้ายผู้ร้ายมิได้ ท่านให้ไหมชาวบ้านชายสกรรค์สมสัก อยู่ในที่รั้ววัด ห้าเส้น โดยฐานเลมิดตั้งแต่นา 15 ไร่ขึ้นไปถึง 150 ไร่ คนหนึ่งเป็นเงินห้าดาสั่ง ถึงสูงนา 200 ไร่ ขึ้นไปถึงนา 10,000 ให้ปรับไหม โดยฐานเลมิดตามบรรดาศักดิ์ ถ้าผู้ต่านา 10 ไร่ ลงมาถึง นา 5 ไร่ อย่าให้ปรับไหมเลย ให้แต่ทวนมันคนละ 15ตี"

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

ก่อนหน้าจะมีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา เคยมีการตราพระราชบัญญัติลักษณะความผิดล่วงพระราชอาญาอันมิโทษหลวงในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ ร.ศ.114 ได้กำหนดการกระทำผิดอาญาแผ่นดิน ผู้กระทำผิดอาญากลางโทษได้ 6 สถาน คือ

1. ประหารชีวิต
2. จำคุกไว้ใช้งานหนัก
3. ขังคุกโดยให้ทำงาน หรือไม่ทำงานก็ได้
4. รับราชบาท เอาสมบัติเป็นของแผ่นดิน
5. ปรับเป็นพินัย
6. เมียน

ที่เรียกว่า ปรับเป็นพินัย ก็คือปรับเป็นของหลวง ซึ่งแตกต่างจากปรับเป็นสินไหมให้แก่ผู้เสียหาย ตามมาตรา 11 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดว่า การปรับเป็นพินัยนั้น ให้ปรับตามยศถาบรรดาศักดิ์ หรือตามศักดิ์นั้นเอง แต่ถ้าปัญหาเป็นที่สงสัยว่าจะต้องให้ปรับอย่างไร เพราะไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ ก็ให้ปรับได้ตามสมควร ซึ่งมาตรา 11 บัญญัติว่า "แต่อย่าให้ปรับไหม ให้มากเหลือเกินหนัก" ซึ่งเข้าใจว่าผู้ร่างกฎหมายนี้ คงได้แนวความคิดมาจากอังกฤษ ตามหลักเรื่องการห้ามปรับเกินสมควร (Excessive Fine)²⁰

เมื่อมีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญาใน ร.ศ. 127 อันถือเป็นประมวลกฎหมายอาญานับแรกของไทยก็ได้ มีการนำโทษปรับมาใช้สำหรับผู้กระทำผิด แต่ได้จัดเป็นระบบมากขึ้น กล่าวคือ

1. ยกเลิกการปรับตามศักดิ์นาโดยเด็ดขาด
 2. กำหนดวันชำระค่าปรับ
 3. กำหนดให้มีการจำคุกแทนค่าปรับ
 4. ได้นำเอาความคิดตามหลักนานอารยประเทศในเรื่องการปรับมาใช้มากยิ่งขึ้น
- ตามกฎหมายลักษณะอาญา โทษทางอาญามี 6 สถาน คือ

1. ประหารชีวิต

²⁰Magna Carta, 1215, Bill of Rights, 1689. และบทแก้ไขรัฐธรรมนูญ สหรัฐ บทที่ 8

2. จำคุก
3. ปรับ
4. อยู่ในเขตอันมีกำหนด
5. ริบทรัพย์สิน
6. เรียกประกันทัณฑ์บน

โทษปรับต่ำที่สุดในหมวดความผิดลหุโทษคือ ปรับ 12 บาท โทษสูงสุดคือ ปรับ 5,000 บาท ตามปกติโทษปรับจะรวมไปกับโทษจำคุก แต่ถ้าผู้ใดถูกปรับและไม่นำค่าปรับไปส่งศาลใน 15 วัน ศาลจะสั่งให้จำคุกแทนค่าปรับเป็นเงิน 1 บาทต่อวัน แต่ไม่เกิน 1 ปี ต่อมาเมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบัน ก็ได้ปรับปรุงโทษปรับให้ทันสมัยมากขึ้น อันจะกล่าวถึงต่อไป

ลักษณะของโทษปรับ

จากประวัติและวิวัฒนาการมาดังกล่าวข้างต้น ย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า โทษปรับมีลักษณะดังนี้

1. เป็นโทษที่บังคับเอาแก่ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด และทรัพย์สินนั้นคือเงิน การบังคับเอาแก่ทรัพย์สินอื่น เช่น ข้าวของเครื่องประดับ หรือทรัพย์สินมีค่าอย่างอื่น ไม่ใช่โทษปรับ ถ้าทรัพย์สินนั้นเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด ก็ถือว่าเป็นโทษเกี่ยวกับการริบทรัพย์สิน (confiscation)²¹

ลักษณะของโทษปรับข้อนี้ ชัดเจนขึ้นตั้งแต่ในสมัยแรก เมื่อ เริ่มมีโทษปรับ แม้กฎหมายโบราณก็รู้จักแยกโทษสองประเภทนี้ออกจากกัน²²

²¹ การริบทรัพย์สินอาจเป็นการริบทั้งหมด (general confiscation) ตั้งที่ในสมัยอยุธยาเรียกว่า ริบราชบาท หรืออาจเป็นการริบทรัพย์สินเฉพาะส่วน (special confiscation) ซึ่งตรงกับการริบทรัพย์สินในปัจจุบัน

²² แต่ถ้าไม่มีเงิน เสียค่าปรับ อาจถูกยึดทรัพย์สินได้ การยึดทรัพย์สินจึงมิใช่การริบทรัพย์สิน เพราะมิได้กระทำต่อทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับการกระทำความผิด

2. เงินที่บังคับได้มา หรือค่าปรับต้องตกเป็นของแผ่นดิน หรือตกเป็นของหลวง ลักษณะข้อนี้ต้องใช้เวลาพอสมควรกว่าจะแยกโทษปรับออกจากเรื่องค่าเสียหายในทางแพ่งได้อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะข้อนี้เริ่มชัดเจนขึ้น เมื่อได้เปลี่ยนความคิดจาก "ระบบความยุติธรรมโดยเอกชน" มาเป็น "ระบบความยุติธรรมโดยรัฐ" กล่าวคือรัฐเข้ามาเป็นผู้เสียหาย หรือรัฐเข้ามาเป็นผู้จัดการยุติธรรมแทนผู้เสียหาย และเมื่อมีการแยกกฎหมายแพ่ง และกฎหมายอาญาชัดเจนขึ้นตามกฎหมาย Romano-Germanic เมื่อศตวรรษที่ 11 ลักษณะเช่นนี้ก็เริ่มชัดเจนขึ้น ในเวลานี้ความคิดเรื่องโทษปรับกับค่าเสียหายย่อมเห็นความแตกต่างได้ชัดเจน เมื่อ พ.ศ. 2479 ได้มีผู้พยายามอธิบายความแตกต่างระหว่างโทษปรับในทางอาญา กับค่าปรับในทางแพ่งตามกฎหมายไทยดังนี้

"เงินค่าปรับอันเป็นโทษในทางอาญานั้นต่างกับเงินค่าปรับในทางแพ่ง ดังนี้

- 1) การปรับในทางแพ่งเพื่อชดเชยความเสียหายแก่เอกชนผู้ได้รับความเสียหาย แต่การปรับในทางอาญาเพื่อเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด
- 2) เงินค่าปรับทางแพ่ง คู่กรณีเป็นผู้ตกลงกันได้ แต่เงินค่าปรับทางอาญากฎหมายกำหนดไว้
- 3) เงินค่าปรับทางแพ่งจะบังคับให้ผู้ถูกปรับจำแทนไม่ได้ แต่เงินค่าปรับทางอาญาบังคับให้ผู้ถูกปรับจำแทนได้
- 4) การปรับทางอาญาเป็นโทษย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว แต่การปรับในทางแพ่งไม่ใช่โทษจึงไม่เป็นการเสื่อมเสียเกียรติยศแก่ผู้ถูกปรับอยู่ในตัว

ตามกฎหมายเก่าบัญญัติถึงโทษปรับไว้มาก แต่กฎหมายเก่าใช้คำว่า โทษ และการโทษมักมีการโทษเป็นสินไหมก็ง พินัยก็ง สินไหมนั้นได้แก่ผู้เสียหายเป็นการชดเชยความเสียหาย พินัยตกเป็นของหลวง

โดยปรับนี้อยู่ในอันดับที่ 3 ของมาตรา 12 ซึ่งแสดงว่า เป็นโทษหนักรองลงมาเป็นอันดับที่ 3 เพราะตามมาตรา 12 นี้ เรียงลำดับโทษไว้ตามความหนักเบาลดหลั่นกันลงมา

โทษปรับนี้มีอยู่มากในกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 และกฎหมายอาญาอื่นทั่วไปโดยมากเป็นโทษที่คู่เคียงไปกับโทษจำคุกเสมอ ความผิดที่ไม่มีโทษปรับคู่เคียงไปกับโทษจำคุกเฉพาะความผิดชนิดอุกฉกรรจ์ เช่นความผิดตามกฎหมายอาญา มาตรา 105, 249, 251, 301 และความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวโดยไม่มีโทษจำคุกคู่เคียงไปด้วยก็เฉพาะแต่ความผิดชนิดที่ไม่ร้ายแรงเช่น

ความผิดฐานลหุโทษชั้น 1-2 และความผิดตามพระราชบัญญัติต่าง ๆ เช่น ตามพระราชบัญญัติภาษี การค้า มาตรา 30-31 พระราชบัญญัติภาษีเงินได้ มาตรา 49-50 ตามพระราชบัญญัติอากร แสตมป์ ตามพระราชบัญญัติโรงรับจำนำ ฯลฯ เมื่อพิจารณาถึงความแพร่หลายของโทษแล้ว โทษ ปรับมีมากกว่าโทษชนิดอื่น ๆ ทั้งสิ้น และมีมากกว่าโทษจำคุกด้วย แต่ในทางปฏิบัติ ศาลใช้โทษ จำคุกมากกว่าโทษปรับ ทั้งนี้เนื่องจากว่าโทษปรับเป็นการบังคับเอาจากทรัพย์สินของผู้ถูกปรับ ถ้า จำเลยเป็นคนยากจนย่อมทำให้เดือดร้อนแก่การกิน การอยู่ของผู้นั้น และเดือดร้อนไปถึงลูกเมีย ครอบครัวของผู้นั้นด้วย"²³

3. โทษปรับเป็นโทษที่อาจใช้เป็นเอกเทศโดยไม่มีโทษอื่นด้วยก็ได้ หรืออาจใช้ควบคู่ กับโทษอาญาสถานอื่นก็ได้ กฎหมายต่างประเทศนิยมใช้โทษปรับสถานเดียวสำหรับความผิดเล็กน้อย เช่น ประมวลกฎหมายอาญาญี่ปุ่น ประมวลกฎหมายอาญาอาเณติน่า ใช้ลงโทษในความผิด ลหุโทษ²⁴ ตามกฎหมายไทย โทษปรับสถานเดียวจะใช้ในความผิดที่สมควรมีโทษเล็กน้อย หรือ มิฉะนั้นก็มักนิยมใช้กับความผิดใหม่ ๆ ซึ่งเพิ่งสร้างขึ้นให้เป็นความผิดอาญา ตัวอย่างจะ เห็นได้ชัดเจน ในกรณีความผิดอาญาทางเศรษฐกิจ การคุ้มครองผู้บริโภค การค้าที่ไม่เป็นธรรม ความผิดของ กรรมการในกรณีนิติบุคคลควรรับโทษทางอาญา²⁵ แต่โทษปรับเมื่อมีการนำมาใช้ในความผิดใหม่ ๆ เช่นนี้ มักเป็นโทษปรับที่รุนแรง มีปริมาณมาก ในทำนองว่าถ้าจะลงเป็นโทษจำคุก ก็เห็นว่าอาจ เป็นโทษหนักเกินไป จึงลงโทษปรับแทน แต่เมื่อมีการกำหนดโทษปรับแล้ว ก็กำหนดค่าปรับให้

²³ เนติบัณฑิต, "โทษปรับ", นิติสาสน์, แผนกสามัญ, ปีที่ 9, เล่ม 12, มีนาคม 2479 หน้า 1006-1008.

²⁴ "Argentina Penal Code", The American Series of Foreign Penal Codes (London; Sweet & Maxwell Ltd., 1963)

²⁵ รองพล เจริญพันธ์, "การใช้โทษปรับเป็นมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่อง คำพรรณาคูณภาพสินค้าหรือการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค", วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, 2521, หน้า 316-319.

สูงสมกับที่ความผิดนั้น เป็นความผิดทางเศรษฐกิจ เรียกว่า เป็นการลงโทษแก่เศรษฐกิจของ ผู้กระทำความผิดก็ว่าได้

ส่วนการใช้โทษปรับควบคู่กับความผิดอาชญาสถานอื่น เช่น จำคุกและปรับ ก็เพื่อให้ ผู้กระทำผิดรับโทษหนักขึ้น รุนแรงขึ้น อันจะมีผลเป็นการข่มขู่ได้ดีกว่าโทษใดโทษหนึ่งเพียงสถาน เดียว

ตามกฎหมายลักษณะอาญาของไทย โทษปรับมีความหนักเบาอยู่ในอันดับสาม รองลงมา จากโทษประหารชีวิตและจำคุก แต่ก็ถือว่าหนักกว่าการกักบริเวณ การยึดทรัพย์และเรียกประกัน ทัณฑ์บน ตามประมวลกฎหมายอาญาในปัจจุบัน โทษปรับอยู่ในอันดับสี่ ถือว่าหนักรองลงมาจากโทษ ประหารชีวิต โทษจำคุกและโทษกักขัง ซึ่งเห็นได้ว่าต่างจากความคิดในกฎหมายลักษณะอาญา ข้อนี้น่าจะ เป็นผู้ร่างถือเอาการลงโทษต่อชีวิต เป็นเรื่องร้ายแรงที่สุด ส่วนโทษจำคุกและกักขัง เกี่ยวข้องโดยตรงกับอิสรภาพของผู้กระทำความผิดจึงจัดได้ว่ารองลงมา โทษปรับและโทษริบ ทรัพย์สินจัดอยู่ในประเภทการลงโทษต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดจึงจัดอยู่ในสถานเบา

โทษปรับจึงมี เหมือนกับ เป็นโทษใช้แทนโทษที่เกี่ยวกับเสรีภาพของผู้กระทำความผิด โดย กฎหมายเห็นว่า ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ควรลงโทษถึงขนาดตัดรอนเสรีภาพ ก็ให้ลงโทษต่อทรัพย์สิน คือโทษปรับแทน²⁶ ข้อนี้เห็นได้ชัดยิ่งขึ้นจากประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียงสามเดือนหรือน้อยกว่า ศาลจะกำหนด โทษจำคุกให้น้อยลงอีกก็ได้ หรือถ้าโทษจำคุกที่ผู้กระทำความผิดจะต้องรับมีกำหนดเวลาเพียง สามเดือนหรือน้อยกว่าและมีโทษปรับด้วย ศาลจะกำหนดโทษจำคุกให้น้อยลง หรือจะยกโทษจำคุก เสีย คงให้ปรับแต่อย่างเดียวก็น่าได้"

ผลดีและผลเสียของโทษปรับ

จากประวัติที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นผลดีของการนำโทษปรับมาใช้ ประการแรกซึ่งก็คือ จุดเริ่มต้นของการมีโทษปรับนั้นเองว่า โทษปรับมีเพื่อการทดแทนการแก้แค้นในระบบ ตาต่อตา

²⁶ สมพร พรหมพิตร, "โทษปรับ", อัยการนิเทศ, เล่ม 31, ฉบับที่ 4, 2512,

พันต่อพัน (lex talion) ต่อมาจึงได้พัฒนาให้เป็นระบบยิ่งขึ้น จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นการลงโทษแก่เศรษฐกิจของผู้กระทำความผิดซึ่งได้ผลดีที่สุด เช่นอาจปรับสูงเท่าใดก็ได้โดยรัฐไม่ต้องมีภาระอย่างอื่นต่างกับกรณีลงโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ที่รัฐต้องเข้าไปกระทำการ เช่นเสียค่าใช้จ่ายแก่ฝ่ายราชทัณฑ์ การจัดหาสถานที่ การเลี้ยงดูผู้ต้องโทษ Haman Manhiun นักอาชญาวิทยาซึ่งวางรากฐานการศึกษาอาชญาวิทยาในประเทศอังกฤษกล่าวว่า "การลงโทษปรับคล้ายกับการรอการลงอาญาด้วยการคุมประพฤตินั่นเอง เพราะต่างก็เป็นวิธีการลงโทษซึ่งส่งผลกระทบหรือจุดต่างพร้อมทางสังคม (Social Stigma) แก่ผู้กระทำความผิดน้อยที่สุด²⁷ นักอาชญาวิทยาชาวอเมริกันอีก 2 ท่าน คือ George Rusche และ Otto Kirchheimer ต่างก็ให้ความเห็นว่า "การลงโทษปรับ เป็นวิธปฏิบัติที่มีประโยชน์สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจทางสังคมแบบอุตสาหกรรม"²⁸ จากการสำรวจวิจัยของกระทรวงมหาดไทยแห่งประเทศไทยแห่งประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1957 มีรายงานว่าผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษปรับมีความเข็ดหลาบและกระทำผิดซ้ำน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับผู้กระทำความผิดซึ่งถูกลงโทษวิธีอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม โทษปรับก็มีข้อเสียซึ่งอาจไม่เป็นที่เข็ดหลาบหวาดกลัวเสมอไปก็ได้ ดังเช่น George Rusche ได้เคยตั้งไว้ว่า "โทษปรับมีผลเสีย ถ้าผู้กระทำความผิดมีรายได้พอที่จะเสียค่าปรับ เช่นคนมีรายได้สูง²⁹ ข้อนี้ก็น่าจะมีส่วนจริงอยู่มาก เพราะการปรับแม้เพียงเล็กน้อยต่อผู้ยากจน เช่น ปรับผู้ที่เขาเข้ากินค่าสัก 1,000 บาท ก็คือเป็นโทษหนักแรงอยู่มาก เมื่อเทียบกับการปรับเศรษฐกิจในอัตราเดียวกัน มีตัวอย่างให้เห็นอยู่เสมอ เช่น คนจนยอมติดคุกดีกว่าจะยอมเสียค่าปรับสัก 5,000 บาท หรือ 6,000 บาท ในสมัยโรมันมีเรื่องเศรษฐกิจให้คนรับใช้ถือดาบใส่เงินเดินตามหลัง และตนเองออก

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁷ ประเสริฐ เมฆมณี, หลักทัณฑ์วิทยา, (กรุงเทพมหานคร: (บพิธการพิมพ์ 2525)

หน้า 34.

²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

²⁹ อังน "กฎหมายกับสภาพบังคับ", เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม, เอกสารการสอนสาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527, หน้า 207.

เดินกระทำความผิดทำร้ายผู้อื่น หรือด่าว่าผู้อื่น และยอมเสียค่าปรับ เพราะความผิดฐานดังกล่าวมิโทษเล็กน้อย³⁰ การปลูกสร้างรูกล้าที่สาธารณะ หากกำหนดโทษปรับต่อให้ปรับ เป็นรายวันจนกว่าจะรื้อถอน ผู้กระทำความผิดอาจยอมเสียค่าปรับเป็นรายวัน ซึ่งคำนวณดูแล้วจะคุ้มกว่าการรื้อถอน ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะ กล่าวได้ว่า โทษปรับมีข้อดีและข้อเสีย ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

ผลดี

1. โทษปรับเป็นโทษที่ตีกว่าโทษจำคุก โดยเฉพาะกรณีที่เป็นโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งมีความคิดเห็นกันว่าโทษจำคุกระยะสั้น เช่นนี้ไม่ก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ ไม่ว่าจะในด้านปราบปรามหรือข่มขู่ หรือแม้แต่การปรับปรุงแก้ไขผู้กระทำความผิดก็ตาม ในทางตรงกันข้าม โทษจำคุกระยะสั้นอาจทำให้ผู้ต้องโทษมีจิตใจแข็งกระด้างและเกิดปมด้อย เนื่องจากเข้าไปอยู่ในแวดวงสังคมของผู้กระทำความผิด โทษจำคุกอาจทำให้ผู้ต้องโทษเกิดความเคยชินกับสังคมคุก หนักเข้าก็เกิดความซาซิม ไม่รู้สึกเป็นความเสียหายน่าอับอาย ซึ่งไม่ว่าจะ เป็นในทางใดก็ตาม ย่อมไม่ก่อให้เกิดผลดีเท่าที่ควร ส่วนโทษปรับนั้น ผู้ถูกลงโทษย่อมไม่เกิดความเคยชิน เพราะถูกปรับเมื่อใดก็เป็นความเสียหายส่วนตัวเมื่อนั้น³¹ ที่ว่าเป็นความเสียหายก็ต้องชำระเสมอไป ที่ว่าส่วนตัวก็คือไม่ก่อให้เกิดความอับอาย หรือจิตใจแข็งกระด้างและเกิดความเคยชินแก่สังคมผู้กระทำความผิด

2. โทษปรับอาจกำหนดให้เหมาะสมกับตัวผู้กระทำความผิดได้ เช่นคนจนก็ปรับน้อย ถ้าฐานะดีก็ปรับให้แรงขึ้น³²

3. โทษปรับเป็นการลงโทษตรงจุดหรือต้นเหตุแห่งการกระทำความผิด โดยเฉพาะเมื่อนำมาใช้กับความผิดทางเศรษฐกิจ หรือกับความผิดฐานประทุษร้ายต่อทรัพย์สินของผู้อื่น หรือความ

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³¹ โกเมน ภัทรภิรมย์, "โทษปรับ", หน้า 457.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ผิดที่ทำความผิด การลงโทษผู้กระทำความผิดโดยการปรับนั้น ผู้ถูกปรับจะรู้สึกว่าเป็นการแก้แค้นที่ได้ ทรัพย์สินของคนอื่นมา กลับต้องเสียทรัพย์สินของคนอื่นไป ถือได้ว่าเป็นการแก้แค้นเสียของโลกได้ อย่างหนึ่ง³³

4. โทษปรับนั้น ถ้าพิพากษาลงโทษไปโดยผิดพลาด ก็อาจแก้ไขได้โดยการคืน ค่าปรับ³⁴

5. ในกรณีลงโทษปรับ รัฐกลับมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อนำมาใช้ในกิจการอื่น เช่นปัจจุบัน มีเสียงเรียกร้องว่า รายได้จากโทษปรับควรนำมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม โดยเฉพาะ เช่น การนำมาเป็นกองทุนเพื่อการนี้โดยเฉพาะ³⁵

6. โทษปรับเป็นการลงโทษที่มีผลดีต่อรัฐประการหนึ่ง คือไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสร้างที่คุมขัง ค่าเลี้ยงดูผู้ต้องขัง³⁶

7. โทษปรับนั้นสามารถจัดให้ยืดหยุ่นได้ เช่น การผ่อนชำระ การจัดเป็นระบบวันปรับ (day-fine) เป็นต้น ซึ่งก็สุดแท้แต่กฎหมายของแต่ละประเทศจะกำหนดความยืดหยุ่นดังกล่าว โดยไม่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ถูกลงโทษ และไม่ส่งผลเสียหายต่อกระบวนการยุติธรรม³⁷

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³⁵ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, p. 23. ศาสตราจารย์ เกรบิง จำแนกผลดีของโทษปรับออกเป็น 3 หัวข้อใหญ่ ๆ คือ 1) พิจารณานโยบาย 2) พิจารณาจากแง่ในการคาดการณ์ว่าจะเป็นเช่นนั้น 3) พิจารณานโยบาย

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

ผลเสีย

1. โทษปรับ เป็นโทษที่ไม่เสมอภาค เพราะคนยากจน เมื่อถูกปรับจะเดือดร้อนมากกว่าผู้มีฐานะ^{๓๘}
2. โทษปรับที่เล็กน้อยไม่น่าจะก่อให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัว หรือแม้แต่โทษปรับที่รุนแรง แต่ถ้าผู้กระทำผิดมีความร่ำรวยมั่งคั่งมาก ก็ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ในทางตรงกันข้าม การจำคุกผู้มีฐานะดีสัก 5-10 วัน น่าจะทำให้เกิดความเข็ดหลาบ หวาดกลัวยิ่งกว่าโทษปรับตามคตินิยมของไทยที่เคยมีคำกล่าวที่ว่า "ถ้าติดคุกสักวันก็ต้องเข้าวัดรดน้ำมนต์เจ็ดวัด เพราะถือว่าเป็นเรื่องอัปมงคล" แต่การรับโทษปรับมักไม่มีผู้รู้แพร่หลาย ผู้ต้องโทษและสังคมมักจะไม่รู้สึกเป็นความเสียหาย ซึ่งหากมองในแง่ดีก็มองในแง่ว่าผู้รับโทษไม่เกิดจุดต่างพริ้ว (Stigma) แต่ใน อีกแง่หนึ่ง ก็แสดงว่าผู้ต้องโทษอาจไม่รู้สึกเข็ดหลาบ หวาดกลัวก็ได้^{๓๙}
3. ในทางปฏิบัติระบบโทษปรับล้มเหลวในหลายประเทศ เพราะเมื่อลงโทษปรับไปแล้ว มักจะเก็บค่าปรับไม่ได้ จึงมักจะเปลี่ยนโทษปรับมาเป็นโทษจำคุก หรือกักขังแทนโทษปรับ (imprisonment in default of payment) อันทำให้ไม่เป็นไปตามความประสงค์ของ

^{๓๘} โทเมน กัททริธย์, "โทษปรับ", หน้า 457. ศาสตราจารย์ เกรบิง เรียกผลเสียชนิดนี้ว่า เป็นกรณีที่คนจนต้องยอมรับโทษ แต่คนร่ำรวยมีโอกาสซื้อความผิดโดยไม่ต้องรับโทษ (to purchase their impunity)

^{๓๙} ศาสตราจารย์ เกรบิง กล่าวว่า แม้ในหลายประเทศก็มีความคิดเช่นนี้ จากรายงานประจำปีของกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียซึ่งอ้างในหนังสือของศาสตราจารย์ เกรบิงดังกล่าว กล่าวว่า มีข้อโจมตีในกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียว่า โทษปรับ เป็นเหมือนภาษีสังคมที่คนมั่งมีเสียแก่รัฐ เพื่อว่าจะได้ไม่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายในขณะที่คนจนไม่มีปัญญาต้องเสียภาษีสังคมชนิดนี้ จึงต้องก้มหน้าก้มตาปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

คำพิพากษา และในที่สุดผู้ต้องโทษปรับก็ต้องรับโทษจำคุกระยะสั้น ซึ่งความมุ่งหมายของการมีโทษปรับต้องการจะหลีกเลี่ยงอยู่นั่นเอง⁴⁰

4. โทษปรับในระบบประมวลกฎหมายอาญาเชิงกระด้างไม่อาจจะเดินตามระบบเศรษฐกิจและค่าของเงิน ทำให้มีการปรับปรุงแก้ไขอยู่เสมอ ซึ่งการปรับปรุงแก้ไขประมวลกฎหมายเหล่านั้นอาจทำได้ไม่ถนัดนัก

5. โดยอาศัยเทคนิคและหลักวิชาใหม่ ๆ ได้มีการพยายามจะทำให้การลงโทษปรับพัฒนายิ่งขึ้น เช่น การยอมให้บุคคลภายนอกชำระโทษปรับแทน หรือการผ่อนชำระโทษปรับอันจะทำให้หลักเรื่องโทษปรับไม่ศักดิ์สิทธิ์ เท่าที่ควร⁴¹

6. โทษปรับมักถูกกล่าวหาอยู่เหมือนกันว่า รัฐแสวงหาประโยชน์หรือรายได้เข้าหารัฐ โดยรัฐมีมาตรการเข้มงวดกวดขันที่จะเอาค่าปรับ เป็นเหตุให้บ่อยครั้งที่ผู้ต้องโทษไม่อยู่ในฐานะที่จะชำระให้แก่อุ้เสียหายได้⁴²

7. โทษปรับมีผลทำให้เศรษฐกิจของผู้เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิดถูกกระทบไปด้วย เช่น เงินรายได้แทนที่จะนำมาใช้จนเจือครอบครัวยังถูกแบ่งไปใช้ เป็นค่าปรับ⁴³ เพราะต้องนำเงินไปชำระค่าปรับให้แก่รัฐ มีผู้เสนอเหมือนกันว่าในกรณีนี้ ควรให้ชำระแก่อุ้เสียหายก่อน แต่โดยมากแล้ว มาตรการในการบังคับและระยะเวลาในการดำเนินคดีไม่สอดคล้องกัน รัฐจึงมักบังคับคดีอาญาไปได้ก่อน⁴⁴

⁴⁰ ข้ออ้างเช่นนี้มีในประเทศเบลเยียม อิตาลี ออสเตรีย สหรัฐอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย

⁴¹ Gerhardt Grebing, The Fine in Comparative Law: A Survey of 21 Countries, pp. 19-21.

⁴² Ibid.

⁴³ โทกแมน ภทธรภิรมย์, "โทษปรับ", หน้า 461.

⁴⁴ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 424 การพิจารณาคดีแพ่งในเรื่องละเมิดต้องถือตามคดีอาญา จึงมักมีการฟ้องคดีอาญาก่อนและรอฟังผลในคดีอาญาก่อนจะมีการฟ้องคดีแพ่ง

เมื่อพิจารณาจากข้อบกพร่องหรือข้อเสียของโทษปรับดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าหากเทียบเคียงกับโทษอื่น โทษปรับมีผลดีอยู่มาก ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่หลักกฎหมาย หรือหลักมนุษยธรรม ในส่วนของข้อเสียนั้นแม้จะมีอยู่จริง แต่ก็อาจจะแก้ไขได้ดังที่ปรากฏมาแล้วในหลายประเทศ เช่น ฝรั่งเศส เยอรมัน ประเทศทางฝ่ายสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ซึ่งสามารถแก้ไขข้อบกพร่อง และพัฒนาระบบโทษปรับจนเป็นธรรม คล่องตัว และเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้ดี ซึ่งหลักเกณฑ์บางข้อสมควรนำมาพิจารณาใช้ในระบบการลงโทษปรับตามกฎหมายไทยได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย